

Nimed vanasti ja tänapäeval

emakeeleolümpiaad

2016

NIME VÄGI

vana testament

II käsk: “Sa ei tohi Jumala nime ilmaasjata suhu võtta.”

Homerose “Odüsseia”

Odysseus ja Poseidoni kükloobist poeg

Harry Potteri lood

See-kelle-nime-ei-tohi-nimetada = Voldemort

eesti vanasõnad

Ära kutsu hunti, hunt tulebki!

NIME VÄGI

indiaaninimed

Hirvekütt – Haukasilm

eesti vanasõnad

Ära kutsu hunti, hunt tulebki!

Tabusõna ehk keeldsõna ongi see sõna, mida tuleb vältida ja mille asemel peab ütlema kuidagi teisiti. Nt susi kui ohtlikku looma tähistav sõna oli tabusõna (Kui sutt kõneldas, ongi esi varsti karjan). Selle asemel tuli öelda kaudselt: aiatagune, hallivatimees, halljalg, hallsaks, irvhammas, kriimsilm, kuusikuätt, lepikulell, metsakoll, metsakutsa, metsavaht, pajuvanamees, pajuvasikas, põõsatagune, kõrvekutsikas, pühajürikutsikas, vilunina, sorusaba, võsavillem jne.

TALUNIMI JA PRIINIMI

vanadel eestlastel

talunimi + eesnimi

Vargamäe Andres

Katku Villu

Kauksi Ülle

(õigekiri: ilma sidekriipsuta)

TALUNIMI JA PRIINIMI

perekonnanimi ehk priinimi
seoses talude päriseks ostmiselega
19. saj keskel

tihti saksapärasesti

Fr. R. Kreuzwald (Ristimets)

Ado Grenzstein (Piirikivi)

TALUNIMI JA PRIINIMI

1930ndatel suur nime eestistamine

Ants Laikmann – Laikmaa

Eduard Wilde - Vilde

Ivan Belkin – Orav

https://et.wikipedia.org/wiki/Nimede_eestistamine

KOHANIMI ISIKUNIMES

keskajal laialdane traditsioon
eesnimi + päritolukoht

Leonardo da Vinci (Vincist)

Erasmus Roterdamist

“Kalevipoeg” – nimesid pole!

Kalevipoeg

Alevipoeg

Sulevipoeg

Olevipoeg

Saarepiiga

Soome sepa poeg

PEREKONNANIME LISATÄHENDUS

Ivanov – Ivanova

vene keeles naissugu –a

leedu keeles on

vallaliste naiste perekonnanime lõpus "aitė",
"iūtė" ja "ytė"

ning abielus naiste nime lõpus alati "ienė"

PEREKONNANIME LISATÄHENDUS

miss / missis Smith

preili / proua Sepp

inglise keeles

VANAD KOHANIMED

Reval - Tallinn

Lindanise - Tallinn

Dorpat - Tartu

Jurjev - Tartu

Weissenstein - Paide

Wesenberg - Rakvere

Werro - Võru

Pernau - Pärnu

Fellin - Viljandi

Arensburg - Kuressaare

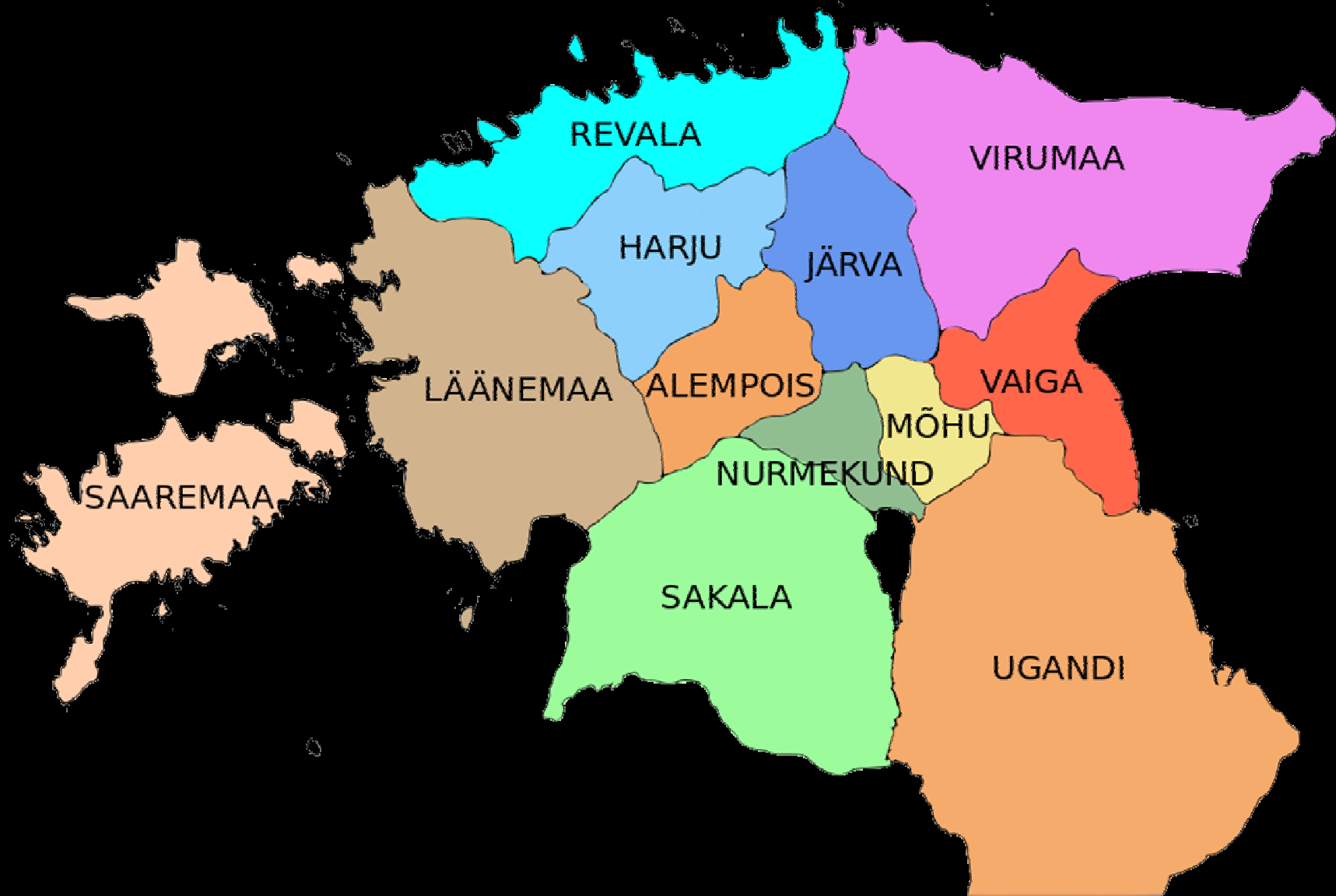
Hapsal - Haapsalu

Walk - Valga

Ösel - Saaremaa

Dagö - Hiiumaa

VANAD KOHANIMED

TEISED MEIST

Viro (*Eesti soome keeles*)

kuna soomlased suhtlesid Virumaa elanikega

Igaunija (*Eesti läti keeles*)

kuna lätlased suhtlesid Ugandi maakonna
elanikega

Maarjamaa

kui Eesti ala 13. saj ristiusustati,
pühendati see ala neitsi Maarjale

KOHANIMED

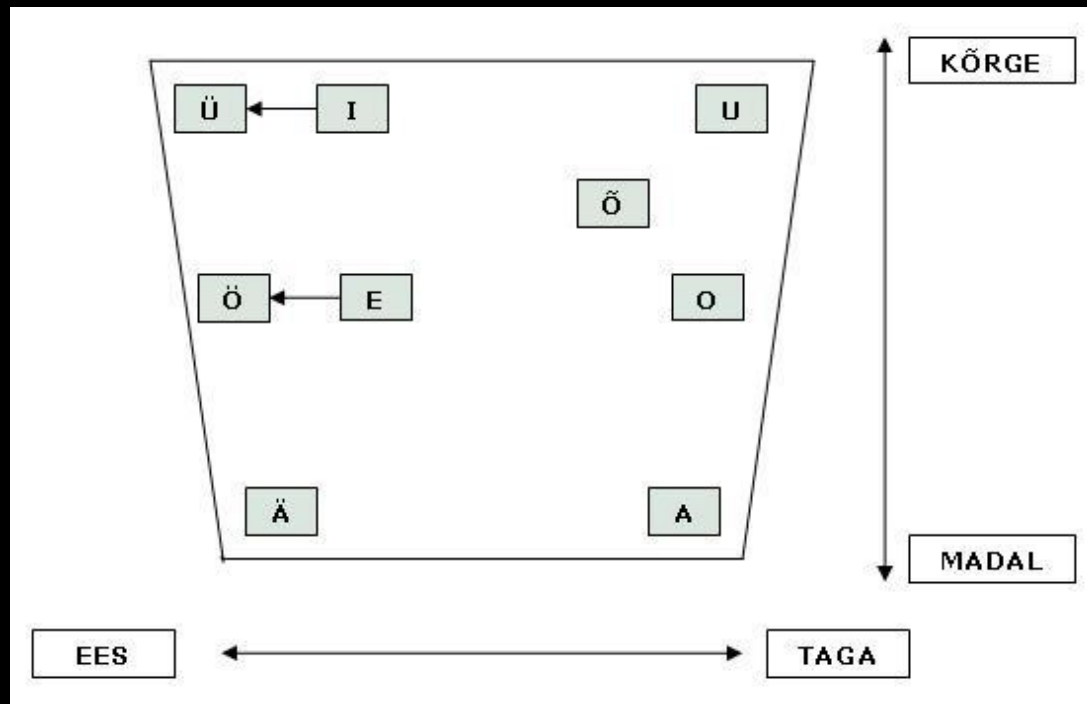
kohanimesdes säilivad
vanad keelevormid

Soonntagana

vana omastava käände lõpp -n

KOHANIMED

kohanimesdes säilivad
vanad keelevormid

Rebäse

Võukülä

vokaalharmonia –
kui esimeses silbis
ees/taga vokaal,
siis peab ka järg-
mistes olema sama

MURDES KOHANIMED

Tsirguliina = linnu + linn

Vastseliina = uus + linn

Perämõtsa = taga + metsa

ANAGRAMM

peitenimi – tähed teises järjekorras

Aivar Õitsva

Taavi Rõivas

Eddie Valdur

Eduard Vilde

Reeda Nurmi

Marie Under

Jason Rask

Jaan Kross

Ilmar Rennet

Lennart Meri

PEREKONNANIME KÄÄNAMINE

üldreegel: eesti perekonnanimesid
käänatakse nagu vastavaid käändsõnu.

*Pere : Pere : Peret; Ots : Otsa; Rüütel :
Rüütli; Sepp : Sepa; Kask : Kase, mitte Kaski;
Kalamees : Kalamehe*

Ametlikes dokumentides võib segaduste
vältimiseks ülakomastada üldnime
omastavaga sarnanevaid
perekonnanimesid (nimetav *Metsa*,
alaleütlev *Metsa'le*, vrd *Mets : Metsale*).

PEREKONNANIME KÄÄNAMINE

tavapärane tüvevokaal **i**

Kirjakeeles vähem tuntud, tihti murdelist päritolu nimed (*Rüüt, omastav pigem Rüüdi kui Rüüda; Simmel : Simmeli, mitte Simli*).

Laadivaheldusega nimed, mille omastav nimetavast tugevasti erineks (*Susi : Susi, mitte Soe; Raag : Raagi, mitte Rao*).

Omadussõnalised nimed (*Aus : Ausi, Ausa on võõrastavam; Vapper : Vapperi*).

PEREKONNANIME KÄÄNAMINE

Enamasti jääb ära omastava me- või **da**-silp
(*Süda : Süda; Ranne : Ranne; Kibe : Kibe*);

samuti rühma i-lõpuga nimede omastava
lõpusilp **-ja** või **-ju**. On *Vari : Vari, Väli : Väli*
(ent liitsõnus pigem nt *Uusväli : Uusvälja*).

Osastav võib olla *Vari* või *Varit*, *Väli* või *Välit*,
nagu Mari(t) ja Jüri(t), Oja(t) ja Aru(t).

PEREKONNANIME KÄÄNAMINE

Dokument on soovitatav sõnastada nii, et isikunimi jääks nimetavasse käändesse.

*Käesolev tõend on välja antud Juhan Mägile selle kohta, et tema on saanud.. asemel sobib Tõendan (tõendame), et Juhan Mägi on saanud.. või lihtsalt TÕEND (TUNNISTUS).
Juhan Mägi on saanud (lõpetanud)..*

Jaan Järve tulud on olnud järgmised.. võiks olla Jaan Järv on saanud järgmist tulu..

PEREKONNANIME KÄÄNAMINE

Dokument on soovitatav sõnastada nii, et isikunimi jääks nimetavasse käändesse.

*Käesolev tõend on välja antud Juhan Mägile selle kohta, et tema on saanud.. asemel sobib Tõendan (tõendame), et Juhan Mägi on saanud.. või lihtsalt TÕEND (TUNNISTUS).
Juhan Mägi on saanud (lõpetanud)..*

Jaan Järve tulud on olnud järgmised.. võiks olla Jaan Järv on saanud järgmist tulu..

VÕÕRPEREKONNANIME KÄÄNAMINE

üldreegel: nime algkuju säilitatakse nii palju kui võimalik, astmevaheldus ei kehti

Scott : Scotti : Scotti

Goethe : Goethe : Goethet

VÕÕRPEREKONNANIME KÄÄNAMINE

NB! Kui nimi lõppeb kirjapildis või häälduses täishäälikuga, mida ei hääldata, siis käänamisel ülakoma kasutada pole tarvis

Nike vabaajapüksid

Rousseau

de la Gardie

VÕÕRPEREKONNANIME KÄÄNAMINE

NB! Kui nimi lõppeb kirjapildis või häälduses kaashäälikuga, mida ei hääldata, siis käänamisel kasutatakse ülakoma

Chevrolet' esindus

VÕÕRPEREKONNANIME KÄÄNAMINE

NB! Kui nimi lõppeb kirjapildis või häälduses kaashäälikuga, mida ei hääldata, siis käänamisel kasutatakse ülakoma

Chevrolet' esindus

Kui omastavas häälduses vokaali ei lisandu, siis märgitakse ainult ülakoma, mis säilib ka kõikides käänetes alates sisseütevast

istusin Chevrolet'sse

VÕÕRPEREKONNANIME KÄÄNAMINE

NB! Kui nimi lõppeb kirjapildis või häälduses kaashäälikuga, mida ei hääldata, siis käänamisel kasutatakse ülakoma

Chevrolet' esindus

Scandic Palace'i hotell

Versailles' leping

Shakespeare'i näidend

VÕÕRNIMEDE TULETISED

Võõrnimetuletised kirjutatakse nime ortograafiat säilitades. Üldsõnastumist näitab väike algustäht.

Liited -lik, -lane, -lus, -ism, -ist liidetakse nimele harilikult ilma ülakomata.

balzaclik, chaplinlik, goethelik, gogollik, kreutzwaldlik, mozartlik, hollywoodlik, kuperjanovlane, madridlane, stockholmlane, zürichlane, kiellane, philadelphlane (Philadelph/ia + lane), aristotellus (Aristotel/es+lus), schopenhauerlus, freudism, -ist, thatcherism, -ist.

VÕÕRNIMEDE TULETISED

Ülakoma tarvitatakse siis, kui sõna lõppeb tummhäälikuga (kirjapildis esinevad tähed, mida ei hääldata)

bordeaux'lane < Bordeaux [bordo·],

cannes'lane < Cannes [kann],

poe'lik < Poe [pou],

rabelais'lik < Rabelais [rable·];

VÕÕRNIMEDE TULETISED

Mitmesõnalistest nimedest saadud tuletised võib kirjutada kokku või panna loetavussidekriipsu

newyorklane,

riodejaneirolane,

rocca-al-marelane,

jeanne-d'arclik,

jack-londonlik,

brigitte-bardot'lik

VÕÕRNIMEDE TULETISED

Ülakomaga saab toonitada nime ja liite piiri.

Eriti kasutatakse seda siis, kui ei taheta rakendada eesti konsonantühendi kirjutamise reeglit, nt faehlmann'lik, scott'lik, thomasmann'lik, bonn'lane.

Sellist kirjutusviisi võib kasutada ka eesti oma nimede puhul: mutt'lik, artur-kapp'lik, rumm'lane (aga tallinlane, tallinlanna nagu linlane, linlanna).

VÕÕRNIMEDEST SAADUD MÕISTED

kirjutatakse nagu teised võõrsõnad häälduspäraselt. Üldsõnastumist näitab väike algustäht.

boikott < Boycott, diisel(mootor) < Diesel,
giljotiin < Guillotin, gobelään < Gobelin,
njuuton < Newton, oom < Ohm,
pärgament < Pergamon, siluett < Silhouette,
šampanja < Champagne, žilett < Gillette

VÕÕRNIMEDEST SAADUD MÕISTED

Häälduspärastatud kujul isikunimed
esinevad ainult usundinimetustes:

luteri usk < Luther,

buda usk < Buddha,

muhamedi usk < Muhammad

NIMI ÜLEKANTUD TÄHENDUSES

Ülekantud tähenduses mingi isikutüübi iseloomustamiseks kasutatav **isikunimi** kirjutatakse suure algustähega:

Rockefellerid ja Fordid, Andresed ja Pearud, d'Artagnanid, uus Jaan Talts, mõlemad Dulcinead. Poisid tundsid end saarel Robinsonidena. Ja Saulused said Paulusteks.

Üksikud seesugused isikunimed on üldnimestunud, nt *frits, mats.*

NIMI ÜLEKANTUD TÄHENDUSES

Ülekantud tähenduses mingi nähtuse, sündmuse vm tüübi iseloomustamiseks kasutatav kohanimi kirjutatakse suure algustähega:

Arvan, et Ameerikaid enam ei avastata.

Pole vaja ehitada uusi Lasnamägesid ja Annelinnu.

See talu on olnud minu Vargamäe.

Üksikud seesugused kohanimed on üldnimestunud, nt *mahtra* 'lööming, madin', *soodom* 'suur segadus'.

NIMI ÜLEKANTUD TÄHENDUSES

Kohtade ümberütlevad nimetused kirjutatakse väikese algustähega:

maailma kuklapool (Austraalia ja Uus-Meremaa),

püramiidide maa (Egiptus),

tõusva päikese maa (Jaapan),

linn seitsmel künkal (Rooma),

jäämänder (Antarktika),

geisrite saar (Island),

suur lomp (Atlandi ookean).

NIMI ÜLEKANTUD TÄHENDUSES

Mõnda hüüdnimestunud nimetust võib ka läbiva suurtähega kirjutada:

Must Mander (Sahara-tagune Aafrika),

*Roheline Mander, Vana Maailm, Uus Maailm,
Kolmas Maailm, Metsik Lääs, Igavene Linn*

Suurtähelised on ka ümberütlevates nimetustes sisalduvad teised nimed:

*Neevalinn, Taaralinn, Emajõe Ateena, põhjamaa
Venezia.*

NE-LINE-LIITEGA OMADUSSÕNA

Kui omadussõna ees nimi ühe sõnaga,
siis kokku sidekriipsuga

Koidula-nimeline

Kui omadussõna ees nimi mitme
sõnaga, siis lahku

L. Koidula nimeline

Lydia Koidula nimeline

KOHANIMEDE KLK

- 10.1. tänavad, väljakud, puiesteed jne LAHKU (*Vabaduse puiestee, Pikk tänav, Viru väljak, Lühike jalg*)
- 10.2. põhisõnaks maa – alati KOKKU (*Saaremaa, Saksamaa, Inglismaa*)
- 10.3. põhisõnaks maad – LAHKU (*Skandinaavia maad = riigid*) NB! *Baltimaad* - KOKKU
- 11.1. Kui täiendsõnaks on omadussõna, mis käändub, siis LAHKU (*Punasel merel*)
- 11.2. Kui täiendsõnaks on omadussõna, mis ei käändu, siis KOKKU (*Pühajärvel*)
- 12.1. Kui täiendsõnaks on muu sõnaliik, mis ei ole eraldi kohanimi, siis KOKKU (*Emajõgi*)
- 12.2. Kui täiendsõnaks on muu sõnaliik, mis on eraldi kohanimi, siis LAHKU (*Pärnu jõgi*)

RIIK JA KULTUUR

kohanimi SUURE tähega

kõik, mis kuulub riigile või on selle territooriumil

Eesti lipp, vapp, hümn

Eesti metsad, maavarad

Eesti parlament

Eesti inimesed (kõik Eestis elavad inimesed, hoolimata rahvusest)

kohanimi VÄIKESE tähega

kui rõhutatakse rahvuslikku eripära

eesti kultuur, muusika

eesti kirjanik

eesti rahvariided

eesti inimesed (eestlased)

NB! Õige on üks või teine, aga mitte segu mõlemast.

eestikeelne

nimetav: Peterburi

omastav: Peterburi

osastav: Peterburi(t)

venekeelne

nimetav: Sankt-Peterburg

omastav: Sankt-Peterburgi

osastav: Sankt-Peterburgi

NB! Kuna tegemist on vene kohanimega, siis ei ole õige tarvitada *St. Peterburg* (tegemist on inglisepärase lühendiga).

**NB! Õige on üks või teine, aga mitte
segu mõlemast.**

eestikeelne

nimetav: Helsingi
omastav: Helsingi
osastav: Helsingit

soomekeelne

nimetav: Helsinki
omastav: Helsinki
osastav: Helsinkit

NB!

nimetav **New York** [nj`uu j`ork]

omastav New Yorgi

osastav New Yorki

sisseütlev New Yorki

linn ja osariik USAs